

NORGES HØYESTERETT

DOM

avsagt 15. juni 2022 av Høyesterett i avdeling med

dommer Wilhelm Matheson
dommer Ragnhild Noer
dommer Knut H. Kallerud
dommer Cecilie Østensen Berglund
dommer Erik Thyness

HR-2022-1179-A, (sak nr. 21-163525STR-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 11. oktober 2021

A

(advokat Bendik Falch-Koslung)

mot

Påtalemyndigheten

(statsadvokat Hulda Olsen Karlsdottir)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Kallerud:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder straffutmåling for kjøring av personbil under påvirkning av amfetamin. Det er særlig spørsmål om et ikke vedtatt forelegg har betydning for domstolens fastsettelse av straff.
- (3) A, født 00.00.1972, ble 26. juni 2020 ilagt et forelegg på 8 000 kroner for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd. Grunnlaget var dette:
- «Fredag 1. mai 2020 ca. kl. 23.30 i Kjøllberggata i Oslo førte han personbil CF00000, til tross for at han var påvirket av berusende eller bedøvende middel tilsvarende en promille høyere enn 0,5.»
- (4) Forelegget omfattet ikke tap av førerett.
- (5) A ga ingen reaksjon på forelegget, og saken ble sendt til tingretten. Da saken skulle behandles, møtte ikke A. Etter at det ble avklart at aktor ville påstå ubetinget fengsel, ble saken utsatt. Det ble så tatt ut tiltale med samme grunnlag som i forelegget.
- (6) I Oslo tingretts dom 10. mai 2021 ble A domfelt i samsvar med tiltalen til fengsel i 45 dager og en bot på 10 000 kroner. Han ble også idømt tap av føreretten for en periode på ett år.
- (7) Etter anke fra A avsa Borgarting lagmannsrett 11. oktober 2021 dom med slik domsslutning:
- «1. A, født 00.00.1972, dømmes for overtredelse av vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 22 første ledd til fengsel i 90 – nitti – dager og til en bot på 10 000 – titusen – kroner, subsidiært fengsel i 15 – femten – dager.
2. A, født 00.00.1972, fradømmes retten til å føre førerkortpliktig motorvogn for en periode på 12 – tolv – måneder i medhold av vegtrafikkloven § 33 nr. 1, jf. forskrift om tap av retten til å føre motorvogn § 3-2 nr. 3. Han pålegges å ta full ny førerprøve dersom han vil erverve førerkort på ny, jf. forskrift om tap av retten til å føre motorvogn § 8-3.»
- (8) A har anket til Høyesterett over straffutmålingen. Etter hans oppfatning har lagmannsretten lagt for stor vekt på tidligere domfellelser, og straffen må uansett fastsettes i samsvar med det tilsagnet som lå i forelegget, jf. Høyesteretts dom i HR-2021-797-A.
- (9) *Påtalemyndigheten* mener at lagmannsrettens straffutmåling er korrekt. Situasjonen her er annerledes enn i HR-2021-797-A, og forelegget er i denne saken uten betydning.

Mitt syn på saken

Straffutmålingen

- (10) A kjørte fredag 1. mai 2020 ca. klokken 23.30 en personbil med to passasjerer i Kjøhlberggata i Oslo. Politiet ble oppmerksom på A etter at han hadde stanset på en bensinstasjon. Han var oppjaget, hadde blanke øye og urolig blikk og forklarte til politiet at han natten i forveien hadde tatt amfetamin. Senere forklarte han at han hadde tatt amfetaminen etter at han hadde stanset på bensinstasjonen. Lagmannsretten fant bevist at A var påvirket tilsvarende en promille høyere enn 0,5. Det er ikke opplysninger i lagmannsrettens dom om hvor lenge han hadde kjørt, og om det oppsto noen konkrete trafikkfarlige situasjoner.
- (11) A er tidligere domfelt fem ganger for kjøring i påvirket tilstand. Ved den første domfellelsen i 1993 var han alkoholpåvirket med 0,96 promille. I den neste dommen – fra 1995 – var promillen 1,05. I en dom fra 2005 ble han dømt for ett tilfelle av kjøring med en uregistrert moped under påvirkning av blant annet amfetamin tilsvarende «rundt 1,5» promille. Det ble ved straffutmålingen lagt noe vekt på de to tidligere domfellelsene, men også vist til at de lå tilbake i tid. I 2008 gjaldt domfellelsen blant annet ruspåvirket kjøring på vinterføre med passasjer i bilen. A var påvirket av blant annet amfetamin tilsvarende omkring 1,5 promille. Det ble også her lagt vekt på de tidligere domfellelsene for ruspåvirket kjøring. Han ble samtidig dømt for fire tilfeller av kjøring uten førerkort, og det ble vist til at han tidligere var dømt for mer enn ti slike lovbrudd.
- (12) Den siste dommen – fra 2010 – omfattet kjøring av en personbil mens han var påvirket av blant annet amfetamin tilsvarende «rundt 1,5 promille». I tingrettens dom fremgår at A – den gang 38 år gammel – var domfelt 13 ganger tidligere, blant annet for de tilfellene av kjøring som jeg har nevnt. Tingretten la vekt på disse dommene i skjerpene retning, og nevnte også at han var domfelt seks ganger tidligere for å ha kjørt uten gyldig førerkort og bøtelagt en rekke ganger.
- (13) Etter vegtrafikkloven § 31 andre ledd bokstav b skal en slik overtredelse som i saken her «som regel» straffes «med bot og betinget eller ubetinget fengsel». Straffenivået for promillekjøring er usedvanlig detaljert fastlagt. Jeg viser til gjennomgangen i Rt-2012-1580 avsnitt 15 følgende og Rt-2013-584 avsnitt 17 følgende. Det fremgår av lovforarbeidene og rettspraksis at ved sjette gangs promillekjøring skal straffen i utgangspunktet være fengsel i omkring seks til åtte måneder. A har over lang tid vist mangel på respekt for trafikklovgivningen. Ved sine gjentatte kjøringer i påvirket tilstand har han utsatt både passasjerer og medtrafikanter for fare. Dette veier tungt ved straffutmålingen
- (14) Når jeg likevel – som lagmannsretten – er kommet til at straffen kan settes noe lavere enn utgangspunktet på seks til åtte måneder, er det først og fremst på grunn av den tiden som har gått siden den siste domfellelsen – om lag 10 år. I tillegg må det legges noe vekt på at saken har hatt en liggetid hos politiet på omkring seks måneder. Jeg er etter dette kommet til at straffen i utgangspunktet fastsettes som i lagmannsrettens dom: Ubetinget fengsel i 90 dager, bot på 10 000 kroner og tap av føreretten i ett år.

Betydningen av forelegget

- (15) Basert på rettskildene er det altså klart at det i en sak som denne skal utmåles en straff på flere måneders ubetinget fengsel, bot og tap av føreretten. Den straffen som ble angitt i forelegget, er dermed langt fra riktig og i strid med avgjørende rettskilder. Det er ikke avklart hva som var årsaken til at det likevel ble utstedt forelegg i denne saken. Men det er mest nærliggende å anta at påtalemyndigheten overså de mange tidligere overtredelsene av vegtrafikkloven.
- (16) Det fremgår av standardteksten i forelegget at botens størrelse – 8 000 kroner – bygger på at forelegget vedtas, og at det på dette grunnlaget er lagt inn en strafferabatt. Det er videre angitt en subsidiær fengselsstraff på 16 dager – altså tilsvarende 500 kroner per dag i fengsel, se omtalen i HR-2022-981-A avsnitt 67 hvor det fremgår at en slik omregning inntil nylig har vært praktisert. I den videre standardteksten fremgår det at strafferabatten faller bort dersom forelegget ikke vedtas. Det heter så:
- «I retten vil det bli lagt ned påstand om bot på ... subsidiært (dvs. for det tilfelle at boten ikke betales/inndrives) fengsel i 19 dager, og det vil i tillegg bli krevd saksomkostninger til det offentlige.»
- (17) Beløpet er ikke fylt ut, trolig ved en forglemmelse. Den subsidiære fengselsstraffen er imidlertid angitt til 19 dager, altså tilsvarende en bot på 9 500 kroner.
- (18) Betydningen av et ikke vedtatt forelegg ved domstolens fastsettelse av bøtestraff er behandlet i HR-2021-797-A avsnitt 34–40. Saken gjaldt foretaksstraff etter brudd på utlendingsloven. Påtalemyndigheten hadde gitt et forelegg på 25 000 kroner. Av standardteksten gikk det frem at påtalemyndigheten ville legge ned påstand om en bot på 30 000 kroner dersom saken måtte fremmes for retten, se avsnitt 33 i dommen. Dagen før hovedforhandlingen i tingretten varslet imidlertid påtalemyndigheten at den ville påstå en bot på 500 000 kroner. Bakgrunnen var at påtalemyndigheten hadde oversett et internt bøtedirektiv i politidistriktet, se avsnitt 37. I Høyesteretts dom er det ikke vist til noen rettskilder som kunne gi veiledning om hva som var korrekt bøtenivå.
- (19) Det understrekes i 2021-dommen at retten – selvsagt – ikke er bundet av den straff som angis i forelegget, se avsnitt 35 og 36. Men ved den konkrete utmålingen kom Høyesterett til at det i dette tilfellet var grunn til å legge «atskillig vekt» på det beløpet som var angitt i forelegget og som «selskapet måtte kunne bygge på», se avsnitt 37 og 38.
- (20) Partene har ulikt syn på rekkevidden av dommen fra 2021 og jeg finner grunn til å redegjøre noe nærmere for de grunnleggende synspunktene avgjørelsen bygger på.
- (21) Dommen tar utgangspunkt i at den siktede må kunne forvente at det beløpet som er angitt i et forelegg, bygger på «en grundig vurdering ikke bare av straffbarhetsvilkårene, men også av hva som er riktig bøtenivå, slik at siktede vet omtrent hva han risikerer dersom han ikke vedtar forelegget», se avsnitt 36. Dommen er videre knyttet til en situasjon der det var spørsmål om størrelsen på den boten som var angitt i forelegget, burde tillegges vekt når saken bringes inn for retten. At det er denne situasjonen dommen gjelder, fremgår blant annet i avsnitt 36 hvor det vises til «de beløp som er angitt i et forelegg», «hva som er riktig bøtenivå» og «beløpsopplysningene i forelegget». Også i de neste avsnittene er det bøtenivået som omtales, før det i den avsluttende vurderingen i avsnitt 39 vises til at det av

flere grunner ikke bør fastsettes «en høy bot» i den saken Høyesterett hadde til behandling. Dommen gir altså veiledning der det er spørsmål om *bøtenivå*.

- (22) I tråd med avgjørelsen fra 2021 understreker jeg at påtalemyndighetens angivelse av straff i et forelegg ikke på noen måte kan hindre retten i å fastsette den straff den mener er riktig, se avsnitt 35 og 36. Det er et grunnleggende prinsipp at retten står fritt ved fastsettelsen av straffen ut fra det som følger av rettskildene og de alminnelige straffutmålingsmomentene. Det følger av dette at rettens utgangspunkt for utmålingen av straffen, må være uavhengig av påtalemyndighetens påstand.
- (23) Men ved den individuelle vurderingen av skjerpende og formildende omstendigheter i den enkelte sak, kan retten legge vekt på forhold som har påført siktede en særskilt belastning. Dette vil kunne være tilfellet dersom siktede, som en følge av den påstand påtalemyndigheten har angitt i forelegget, har hatt grunn til å forvente vesentlig mildere behandling enn det som i utgangspunktet er rett straff, slik saken fra 2021 viser. Om – og i tilfelle i hvilken grad – dette skal virke inn på den straffen som retten utmåler, må vurderes konkret. Jeg skal likevel se kort på to typetilfeller.
- (24) I slike tilfeller som dommen fra 2021 gjelder – hvor det altså utelukkende er spørsmål om botens størrelse, og bøtenivået ikke fremgår av rettskildene – kan det beløpet siktede er blitt forespeilet hvis han vedtar forelegget etter omstendighetene tillegges «stor» eller «atskillig» vekt, se avsnitt 36 og 38. Dette gjelder også der beløpsangivelsen skyldes en feil fra påtalemyndigheten. Hvor derimot rettskildene – som her – tilsier at lovbruddet ikke kan avgjøres med et forelegg fordi riktig straff er fengsel, vil et uriktig utstedt forelegg gjennomgående måtte tillegges liten vekt. Et slikt tilfelle ligger helt utenfor den forenklete ordningen hvor påtalemyndigheten er gitt myndighet til å forsøke å få saken avgjort ved forelegg.
- (25) Ut fra rettskildene er det klart at det var feil å utstede forelegg i saken her. As tidligere dommer utelukket dette. Riktig straff er ubetinget fengsel i 90 dager, bot på 10 000 kroner og tap av føreretten i ett år. Ved at det likevel ble utstedt forelegg ble A feilaktig informert om at påtalemyndigheten mente riktig straff ville være en bot i størrelsesorden noe under 10 000 kroner, og at det ville bli lagt ned påstand om dette dersom saken måtte gå til retten. Dette ble først korrigert om lag ett år senere. Forskjellen mellom foreleggets angivelse av straff og lagmannsrettens dom er betydelig.
- (26) Det er ikke gitt noen opplysninger om at påtalemyndighetens feil har hatt konkrete negative følger for A. Likevel mener jeg altså at det – på samme måte som ellers der påtalemyndigheten begår feil under saksbehandlingen – er riktig å legge noe vekt på dette forholdet. Noen stor reduksjon i straffen kan det imidlertid ikke bli tale om. Jeg har kommet til at 30 dager av straffen bør gjøres betinget med en prøvetid på to år.

Konklusjon – resultat og mulig endring av standardteksten i forelegg

- (27) Lagmannsrettens dom endres slik at 30 dager av straffen på fengsel i 90 dager gjøres betinget. For øvrig gjøres ingen endringer i dommen.

- (28) Både saken fra 2021 og denne saken har vist at påtalemyndigheten bør vurdere å klargjøre den standardteksten som benyttes i foreleggene, slik at det uttrykkelig går frem at retten står fritt til å utmåle straff uavhengig av påtalemyndighetens påstand.
- (29) Jeg stemmer for denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at fullbyrdingen av 30 – tretti – dager utsettes med en prøvetid på 2 – to – år, jf. straffeloven § 34.

- (30) Dommer **Thyness:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (31) Dommer **Østensen Berglund:** Likeså.
- (32) Dommer **Noer:** Likeså.
- (33) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (34) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 1, gjøres den endring at fullbyrdingen av 30 – tretti – dager utsettes med en prøvetid på 2 – to – år, jf. straffeloven § 34.